

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**Az Észak-alföldi régió periférikus térségeinek tagoló tényezői
a rendszerváltás után,
különös tekintettel a területi jövedelemegyenlőtlenségekre**

PhD thesis

**Dividing factors of peripheral areas
in the Northern Great Plain Region after the political transition,
with special attention to spatial income inequalities**

Pénzes János

Témavezető: Prof. dr. Süli-Zakar István

DEBRECENI EGYETEM
Természettudományok Doktori Tanács
Földtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2010

1.1. A témaválasztás indoklása

A *centrum-periféria dichotómia* állandó kérdésköre mind a regionális tudománynak, mind a társadalomföldrajznak, illetve a területfejlesztésnek.

A rendszerváltást követően Magyarországon felerősödő, vagy újonnan megjelenő területi egyenlőtlenségek talán legfontosabb dimenziója a centrális és periférikus térségek kettősségének kérdésköre. A leglátványosabban megjelenő *főváros-vidék dichotómia*, valamint a *nyugat-kelet lejtő* mellett az alacsonyabb térségi szinteken kialakuló „*fejlettségi mozaikok*” vizsgálata még nem kapott kellő figyelmet a tudományos munkákban.

A periférikus térségek vizsgálata számos módszerrel elvégezhető, de kevés olyan tanulmánnyal lehet találkozni, melyek a periférikus térségek területi folyamatait időbeli összehasonlításban vizsgálják.

Az Észak-alföldi régió sajátosnak tekinthető a hét NUTS-2-es szintű, tervezési-statisztikai régió között, mivel – hasonlóan az Észak-magyarországi régióhoz – térszerkezetében egyszerre jelenik meg a határmenti úgynevezett „*külső periféria*”, valamint a Közép-Tiszavidéken elhelyezkedő „*belső periféria*”.

A rendszerváltást követően kibontakozó gazdasági visszaesés különösen a periférikus térségekben érezte hatását, de a területi egyenlőtlenségek drámai növekedése rámutatott arra, hogy a válság korántsem egyenletesen jelentkezett. A területi egyenlőtlenségek alakulása, a területi tendenciák feltárása esetében sem sikerült minden kérdést megválaszolni.

A hazai lokális területi folyamatok nemzetközi modellekbe való illesztésére is kevés példát találhatunk a szakirodalomban.

1.2. Célkitűzések, alkalmazott módszerek

A dolgozatban kitűzött célok a következők:

1. be kívánja mutatni a periférikus területek, települések lehatárolásának módszereit a hazai tudományos vizsgálatok tükrében; valamint a területfejlesztés gyakorlatában;
2. empirikusan alátámasztani, hogy a vizsgálatok alapját képező jövedelmi mutató alkalmas a területi folyamatok jellemzésére;
3. saját vizsgálatok segítségével kívánja bemutatni a hazai jövedelmi térszerkezetet és annak változásait a rendszerváltás után;
4. rá kíván világítani a NUTS-2-es szintű tervezési-statisztikai régiókat jellemző területi egyenlőtlenségi folyamatokra;
5. megpróbálja felvázolni a jövedelmi szempontból periférikus települések térbeli eloszlását és időbeli változásait;
6. igyekszik feltárni a jövedelmi folyamatok települési szintű különbségeit és okait az Észak-alföldi régióban;
7. számszerűsíteni kívánja a régió kistérségeiben lezajló területi jövedelemegyenlőtlenségi tendenciákat;
8. kísérletet tesz a régió jövedelmi térszerkezetének és annak változásainak modellezésére;
9. ingázás alapján foglalkoztatási vonzáskörzeteket próbál kijelölni a régió belüli centrum-periféria sajátságok vizsgálata céljából;
10. igyekszik rávilágítani az államhatár jövedelmi különbségeket befolyásoló hatására;
11. végül, a centrum-periféria folyamatokkal, a határ területi fejlődést befolyásoló hatásával, valamint a regionális fejlődés és a jövedelemegyenlőtlenségek

kapcsolatával foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalom alapján modellezni a régió rendszerváltás utáni területi jövedelmi jellemzőit.

A disszertációban szereplő számítások elsősorban a Pénzügyminisztérium – APEH, illetve a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1988 és 2007 között rendelkezésre álló adóbevallásokból származó települési szintű adóköteles jövedelem adatain alapulnak. Továbbá a KSH 1990-es és 2001-es népszámlálási adatai, a TEIR adatai, valamint a területfejlesztéssel kapcsolatos jogszabályok képezték az elemzések forrásait.

A dolgozatban közölt számítások különböző területi egyenlőtlenségi mutatók (súlyozott Gini-koefficiens, Robin Hood-index, logaritmusos súlyozott relatív szórás), valamint egyéb módszerek (korreláció-számítás, faktor-analízis, potenciál-modell) felhasználásával készültek. Kiemelt fontosságot kapott a számítások, eredmények térképen való ábrázolása.

A vizsgálatok elvégzése és kiértékelése a Microsoft Word, Excel 2003, Power Point programjai, az SPSS for Windows 11.0 szoftverrel történt, a tematikus térképek az ArcView GIS 3.2 és a GoldenSoftware Surfer segítségével készültek.

2. Az Észak-alföldi régió meghatározó területi egyenlőtlenségi folyamatainak vizsgálata nemzetközi összehasonlításban

A nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintése során különösen nagy figyelmet fordítottam a *centrum-periféria dichotómia* bemutatására. A nemzetközi centrum-periféria viszonyok kapcsán kétféle nézet körvonalazható – a területi polarizálódás kumulatív jellegét hangsúlyozó (pl. Gunnar Myrdal elmélete) (MYRDAL, G. 1957), valamint a területi kiegyenlítődés folyamatát központba állító (pl. John Friedmann és Harry W. Richardson modellje) megközelítés (FRIEDMANN, J. 1966; RICHARDSON, H. W. 1980). A fejlett országokban – különösen az Egyesült Államokban – megfigyelhető legújabb tendenciák magyarázatára szolgáló elméletet is bemutattam (FAN, C. C. - CASETTI, E. 1994).

Az *államhatár* meghatározó szerepet játszik az Észak-alföldi régió területi folyamataiban. A problémakör elemzésének első lépéseként áttekintettem a határmenti térség lehatárolásának módszereit. Ezt követően pedig a határ területi fejlődésben játszott negatív, majd pozitív hatásainak bemutatására került sor. James Peach határmenti térségek jövedelmi különbségeire vonatkozó hipotéziseit kiemelten kezeltem, mivel ezek a disszertáció vizsgálatainak is kiindulópontjai voltak (PEACH, J. 1997).

A *regionális fejlődés és a területi egyenlőtlenségek kapcsolatát* vizsgáló legfontosabb elméletek áttekintését is elvégeztem. Logikailag ide illeszkedett a számítások során alkalmazott területi egyenlőtlenségi módszerek bemutatása. Ezt követően, a regionális fejlődéssel kapcsolatos elméletek sorában a Kuznets-Williamson fordított U hipotézis mellett és ellen szóló érveket foglaltam össze. Összességében véve az általam elvégzett számítások alátámasztották a hipotézis állításait, azonban az elmélet továbbgondolását jelentő újabb koncepciókat is tekintetbe kell venni. Különösen érvényes ez a volt szocialista átmeneti országok körére, ahol az európai tendenciáktól eltérő folyamatok érvényesülnek.

3. A periférikus területek lehatárolásának módszerei

A disszertáció ezen fejezetében a *periférikus területek lehatárolására vonatkozó* legfontosabb *hazai forrásokat* tekintetem át, kiemelve azokat az eljárásokat, módszereket és mutatókat, melyeket az egyes vizsgálatokban alkalmaztak. Az Észak-alföldi régió elmaradott területeire a szakirodalom alapján elvégzett összehasonlító vizsgálat *eredménye kettős* – alapvetően *nincsen jelentős különbség az egyes módszerek eredményei között, azonban bizonyos feltételek beiktatásával hasonló módszerrel is lehet teljesen más lehatárolást elvégezni.*

Az 1980-as évek közepétől kezdve a *területfejlesztés gyakorlatában* jogszabályok segítségével jelölik ki az *elmaradott települések* körét. Az áttekintés érinti az alkalmazott módszertant, a figyelembe vett társadalmi-gazdasági mutatók körét, valamint a régió jogszabályok alapján elmaradottnak minősített településeinek értékelési kritériumait és annak változásait, relevanciáját. *Összességében véve kirajzolódnak a régió periférikus területei, azonban az egyes évek között jelentős és indokolatlan eltérések mutatkoznak.* Így kijelenthető, hogy a jogszabályok alapján elvégzett lehatárolás nem alkalmas a periférikus területek megállapítására.

Az adóköteles jövedelem egy főre eső értéke, valamint az adófizetők aránya számos társadalmi-gazdasági indikátorral szignifikáns statisztikai kapcsolatot mutat a régió településeire elvégzett saját korrelációs számítás alapján. A jövedelem alapján elmaradottnak minősülő települések köre jól fejezte ki a periférikus területek eloszlását és időbeli változásait. A jövedelem és a foglalkoztatottság mutatóinak relevanciáját több hazai területi vizsgálat is alátámasztotta.

4. Területi jövedelmi folyamatok és a regionális jövedelemegyenlőtlenségek alakulása Magyarországon a rendszerváltás után

Az országos átlaghoz viszonyított jövedelem értékének kistérségi szintű vizsgálata rámutatott a legfontosabb térszerkezeti jellemzőkre és azok változásaira. A rendszerváltás utáni jövedelmi folyamatokat elsősorban a polarizáció jellemzi. A korábban is fejlettebb Budapest és környéke, az ország észak-nyugati része, valamint a legnagyobb városok helyzete javult, miközben a bányászati-nehézipari tengely és az ország északkeleti-, délnyugati térsége az átalakulás vesztese.

A lezajlott változások a *területi különbségek drasztikus növekedését* eredményezték az 1990-es évek közepéig, majd az ezredfordulóig stagnáltak a régióon belüli jövedelemegyenlőtlenségek. 2000 után megkezdődött az egyenlőtlenségek csökkenése. Azonban az Észak-alföldi régió rendelkezett a *legalacsonyabb jövedelemszinttel és a legmagasabb egyenlőtlenségi értékekkel a régiók közül.*

A legalacsonyabb egy főre eső jövedelemszinttel rendelkező – periférikusnak tekinthető – települések vizsgálata bebizonyította, hogy:

- *a rendszerváltás követően fejlődő megyékben jelentősen csökkent a periférikus települések száma;*
- *ugyanakkor az elhúzódó válsággal szembenező megyékben növekedett az alacsony jövedelemszinttel rendelkező települések száma;*
- *a periférikus települések területileg fokozatosan koncentrálnak;*
- *a módszerrel kirajzolhatóak az ország periférikus térségei – közöttük a régióon belül a határmenti külső és a Közép-Tisza mentén húzódó belső periféria.*

5. A jövedelmi folyamatok meghatározó tényezői az Észak-alföldi régióban

5.1. A települési szintű jövedelmi folyamatok összetevői

A régió településeinek nagy része csökkenést mutatott az országos átlaghoz viszonyított relatív jövedelmi szintjében 1988 és 2007 között. *A változás jellegzetesen visszatükrözi a települések lakosságszám szerinti kategóriáit.* A három megyeszékhely növekedést tudott felmutatni, a 10.000 lakos feletti városok kisebb mértékben estek vissza, míg a legkisebb lakosságszámú települések komoly csökkenést szenvedtek el jövedelemszintjükben:

- *növekvő jövedelemszint* elsősorban a megyeszékhelyek környezetében jelentkezett, mely *a szuburbanizáció eredményeként* értékelhető;
- *a legnagyobb visszaesés a belső és a külső periferia elmaradott települései esetében* következett be;
- *ennek a polarizálódásnak az eredményeként, a fejlettségi rangsor pólusai között hatalmas szakadék nyílt ki;*
- *a legalacsonyabb értékkel rendelkező települések felzárkózása* – a regionális szinten tapasztalható nivellálódás ellenére – *még nem indult meg.*

5.2. A potenciál-modell alkalmazása a jövedelmi folyamatok vizsgálatában

A potenciál-modell alkalmazásával jól kirajzolódnak az Észak-alföldi régió jövedelmi térszerkezetének sajátosságai és változásai. A modell három komponensének és összesített értékének vizsgálata rávilágított, hogy:

- *a rendszerváltás óta eltelt időszakban a régió legnagyobb potenciállal rendelkező területei* – a három megyeszékhely környezete, valamint az őket összekötő tengely mentén, a Jászság, valamint a régió jelentősebb városi központjai – *tudták megőrizni, illetve növelni jövedelempotenciál-értéküket;*
- *a rendszerváltást követő időszakban nagy kilengések jellemezték a potenciálmező változásait;*
- *a legjelentősebb visszaesés a belső, valamint a külső periferián következett be;*
- *a modell is jól mutatja a szuburbanizáció folyamatát;*
- *a rövidebb időtávon bekövetkező jövedelemváltozási folyamatok területi hatóköre is jól detektálható;*
- *a módszer alkalmas Budapest, valamint a régión kívüli központok hatásának kimutatására.*

5.3. A területi jövedelemegyenlőtlenségek alakulása

A régió belüli területi egyenlőtlenségek kiszámítását a kistérségekre végeztem el. A számítások eredménye a következőkben foglalható össze:

- *a rendszerváltást megelőzően a területi jövedelemegyenlőtlenségek sokkal kiegyenlítettebb képet mutattak;*
- *az egyenlőtlenségi trendek mediánja az országos tendenciákhoz hasonló lefutást mutat;*
- *a kistérségi egyenlőtlenségi pályák azonban több esetben is eltérnek az országos és a regionális trendtől:*

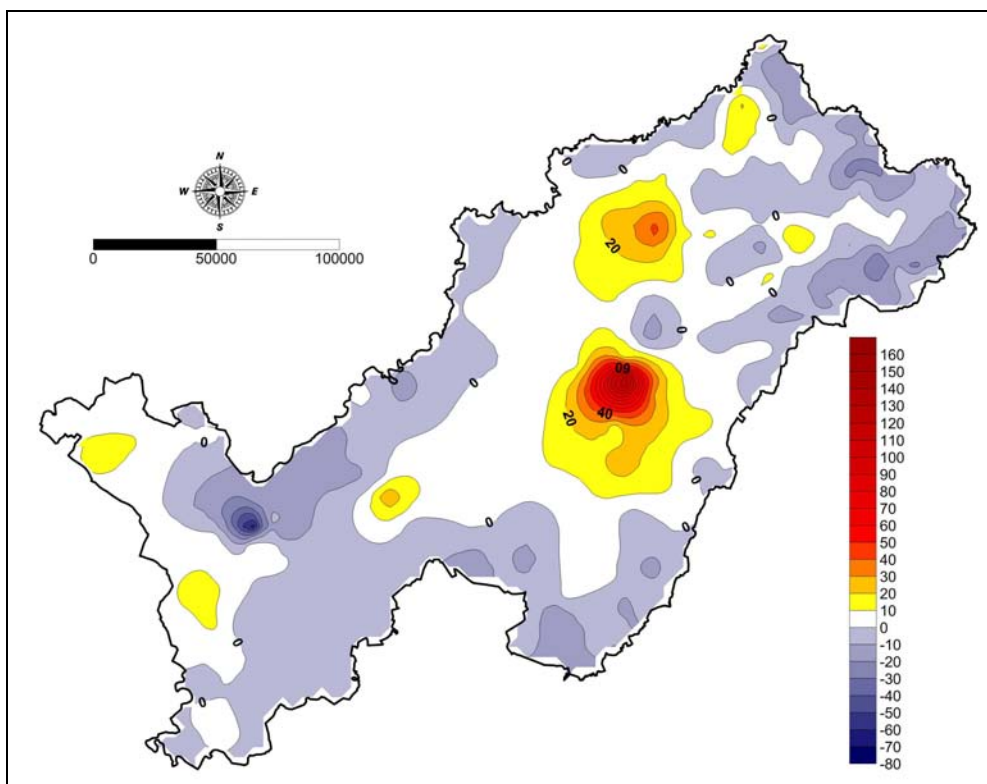
- több kistérségben *továbbra is divergencia* mutatkozik – pl. a Baktalórántházai, Tiszafüredi, Záhonyi kistérségben;
- *elhúzódó, magas szintű stagnálás* rajzolódik ki az elmaradott területek kistérségeiben – pl. a Berettyóújfalui, Fehérgyarmati, Mátészalkai, Nyírbátori és Vásárosnaményi kistérségben;
- *csökkenő egyenlőtlenséget okozhat negatív előjelű folyamat* is, a központi település csökkenő jövedelemszintje miatt nivellálódás jelentkezik – pl. a Tiszavasvári kistérségben;
- *a szuburbanizáció hatása kétféleképpen jelentkezik:*
 - a megyeszékhelyeket is magába foglaló terület egységekben *konvergencia* – pl. Nyíregyházi és Szolnoki kistérség;
 - a megyeszékhelyeket nem, de a szuburbanizációs településeket tartalmazó kistérségekben az *egyenlőtlenségek növekedése* figyelhető meg – pl. a Derecske-Létavértesi és a Hajdúhadházi kistérség.

5.4. A régió belüli centrum-periféria folyamatok

A rendszerváltást követő gazdasági visszaesés a foglalkoztatás és az ingázás drasztikus csökkenésével járt együtt, melynek mértéke településnagyság szerint eltérő volt. A változás tendenciája alapvetően a jövedelemével mutatott hasonlóságot. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a foglalkoztatottság visszaesése jól kirajzolja a régió belüli centrum-periféria viszonyokat. Ennek vizsgálata céljából foglalkoztatási vonzáskörzeteket határoltam le, melyek közül a legalább 10 települést vonzó központokat vettem figyelembe. A következő sajátosságokat lehetett megfigyelni:

- *a központok relatív jövedelemszintje meghaladja az országos átlagot, vagy csak kis mértékben marad el attól;*
- *központoktól távolodva csökkenő jövedelemszint tapasztalható;*
- *a központok relatív jövedelemszintje nőtt, vagy csak kis mértékben csökkent 1988 és 2007 között;*
- *a központoktól távolodva jellemzően nagyobb volt a jövedelemszint csökkenése a rendszerváltás után;*
- *minél nagyobb egy város, annál nagyobb területre fejti ki foglalkoztatási hatását;*
- *a megjelenő kivételek általában néhány kiugróan magas (pl. két vonzásközpont közötti tengelyen fekvő település), vagy alacsony jövedelemszintű településnek tudhatóak be.*

A vizsgálat rámutatott, hogy a régió belüli centrum-periféria folyamatok jelentik a területi egyenlőtlenségek legfontosabb elemét. A rendszerváltást követően főként ebben a dimenzióban bekövetkezett polarizálódás eredményezte a különbségek növekedését. Jellemzően a gazdasági visszaesés során jelentkezett, ezért indokolt „recessziós polarizációnak” nevezni.

Az összesített jövedelempotenciál értékének változása
az Észak-alföldi régióban 1988 és 2007 között, %
(a PM-APEH és a KSH adataiból saját számítás alapján Németh G. szerkesztése)

5.5. Az államhatár hatása a területi jövedelmi különbségek alakulására

A határ területi jövedelmi különbségekre gyakorolt hatásának vizsgálata céljából a Nyugat-dunántúli régió *komparatív elemzését* végeztem el. A legfontosabb hipotéziseket James Peach megállapításai jelentették (PEACH, J. 1997). Az államhatár területi jövedelmi különbségekre gyakorolt hatása így összegezhető:

- *a határmenti térség egyenlőtlenségei kisebbek is lehetnek, mint a nem határmenti területeké* – ellentétben Peach hipotézisével;
- *Magyarország esetében határmenti térségei esetében a Williamson-hipotézis tűnik érvényesnek, azaz a magasabb fejlettségi szint alacsonyabb belső jövedelemegyenlőtlenséggel jár együtt;*
- *a két határszakasz közötti különbség oka a tradicionálisan magasabb fejlettségi szint és a rendszerváltás után felértékelődő környezet, valamint a sikeres gazdasági szerkezetváltás (egyéb tényezők mellett);*
- *az államhatár pozitív hatása a keleti periférikus térségben elsősorban a határátkelőhelyekhez kapcsolódó magasabb állami foglalkoztatásnak betudhatóan jelentkezik;*
- *a keleti területeken a határ mindkét oldalán lévő alacsony gazdasági potenciál nem tudja dinamizálni a fejlődést, így sokkal inkább jutnak érvényre a határ elválasztó funkciói.*

6. Összefoglalás

A dolgozatban szereplő saját elemzések rámutattak, hogy *a rendszerváltást követően Magyarországon, azon belül is a vizsgált Észak-alföldi régióban, kiterjedtek a periférikus területek. Összefüggő válságterületek kialakulása figyelhető meg, melyek helyzete sokat romlott a vizsgált időszakban.*

A régiókon belüli területi jövedelemegyenlőtlenségek rendszerváltás utáni dinamikus növekedése, ezredfordulóig tartó stagnálása, majd lassú csökkenése az Észak-alföldi régióra is jellemző tendencia. A régióban a legalacsonyabb az egy főre eső jövedelem szintje, azonban a legnagyobb egyenlőtlenségek jellemzik.

A rendszerváltást követő általános gazdasági visszaesés területileg differenciáltan jelentkezett. Ennek egyik legjellemzőbb dimenzióját a települések nagyságszerinti differenciálódása adta. A régión belül megfigyelhető polarizálódás során a fejlett települések meg tudták őrizni magas relatív jövedelemszintjüket, miközben az átalakulás legnagyobb vesztesei a rendszerváltás előtt is periférikus települések voltak. Emellett az 1990-es években kibontakozó a legmeghatározóbb területi jövedelmi folyamatot a szuburbanizáció jelentette.

A területi jövedelemegyenlőtlenségek a periférikus térségekben jellemzően magasak, továbbra is növekednek vagy stagnálnak. Ellenben a csökkenő egyenlőtlenségi szint lehet a lefelé való nivellálódás eredménye is.

A régió foglalkoztatási vonzáskörzeteinek vizsgálata rámutatott, hogy a lokális szintű centrum-periféria folyamatok meghatározó elemei a rendszerváltás utáni gazdasági recesszióknak. A vonzásközpontoktól távolodva csökkenő foglalkoztatottság és jövedelemszint jellemzi a településeket, melyek az átalakulást a leginkább elszenvedték.

A régió határmenti területei – ellentétben a Nyugat-dunántúli régióval – nem tudtak dinamizálódni, mivel nincs jelen olyan gazdasági potenciál, mely ellensúlyozhatná a negatív folyamatokat. A határátkelőhelyek foglalkoztatásban játszott kimutatható szerepe azonban a határnak köszönhető.

A folyamatok beleilleszthetők a legfontosabb elméleti keretekbe. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a régióban a gazdasági recesszió hatására bekövetkezett polarizáció okozta a területi jövedelemegyenlőtlenségek növekedését. A sikeres gazdasági szerkezetváltás rövidtávon az egyenlőtlenségek növekedését okozza, de aztán a nivellálódás motorja lehet. Ennek hiányában a periférikus területeken a jövedelemegyenlőtlenségek magas szinten maradnak, esetleges nivellálódás pedig csak a központok lecsúszásával jelentkezhet.

7. Újszerű eredmények – felhasználhatóság

A vizsgálatok – az Észak-alföldi régió példáján – rámutattak a lokális szintű területi jövedelemegyenlőtlenségi folyamatok több fontos elemére – *a régión belüli centrum-periféria dichotómia sajátosságaira, a szuburbanizáció jelenségére, valamint a periférikus területek dinamikai folyamataira.*

A számítások az országos és regionális tendenciáktól *eltérő egyenlőtlenségi pályák* meglétét igazolták, melyek magyarázatára is sor került.

A *potenciál-modell* települési szinten való alkalmazása szintén új eredményeket hozott. A modell segítségével jól detektálhatóak a periférikus térségek területi folyamatai.

Igyekeztünk *általános elméleti keretekbe foglalni a lokális, régión belüli jövedelmi tendenciákat* és beilleszteni a hazai területi folyamatokat magyarázó modellekbe.

A dolgozat következtetései felhívják a figyelmet arra, hogy a lokális központok komoly szerepet játszanak a területi folyamatokban, így a területfejlesztési tervekben, területi tervezésben nagyobb hangsúlyt kellene fektetni ezen települések foglalkoztatási funkciójának

erősítésére. Azonban indokolt a helyi centrum-periféria folyamatok további részletesebb vizsgálata is.

Hivatkozott források

- FAN, C. C. - CASETTI, E. 1994: The spatial and temporal dynamics of US regional income inequality, 1950-1989. – The Annals of Regional Science, 28. pp. 177-196.
- FRIEDMANN, J. 1966: Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela. – The MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, England. pp. 20-38.
- MYRDAL, G. 1957: Economic theory and under-developed regions. – Duckworth, London. 168 p.
- PEACH, J. 1997: Income Distribution along the United States Border with Mexico: 1970-1990. – Journal of Borderlands Studies, Vol. 12. No. 1-2. pp. 1-16.
- RICHARDSON, H. W. 1980: Polarization reversal in developing countries. – RSA Papers, Vol. 12. pp. 67-85.

A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk:

1. TAGAI, G. - **PÉNZES, J.** - MOLNÁR, E. 2008: *Methods of the analysis of integration effect on border areas – the case of Hungary.* – Eurolimes, Journal of the Institute for Euregional Studies “Jean Monnet” European Centre of Excellence (ISSN: 1841-9259). 2008 Autumn, Volume 6. pp. 150-159.
2. **PÉNZES, J.** - MOLNÁR, E. 2007: *Analysis of the economical potential in Bihor and Hajdú-Bihar counties.* – Eurolimes, Journal of the Institute for Euregional Studies “Jean Monnet” European Centre of Excellence (ISSN: 1841-9259). 2007 Autumn, Volume 4. pp. 25-36.
3. PÉNZES J. 2007: *A területi jövedelemegyenlőtlenségek alakulása az észak-alföldi régióban.* – Területi Statisztika (ISSN: 0018-7828), 4. pp. 358-379.
4. PÉNZES, J. 2007: *The relation between the personal income and the distance from the state borders in the North Great Plain Region.* – Romanian Review on Political Geography (Revista Română de Geografie Politică) (ISSN: 1454-2749), Vol. 9. No. 2. pp. 11-19.
5. PÉNZES J. 2009: *Az alföldi városok jövedelmi pozícióinak változása 1988 és 2006 között.* – In: Helyünk a világban – alföldi válaszok a globalizáció folyamataira (szerk. Belanka Cs. és Duray B.). MTA RKK ATI Békéscsabai Osztály, Békéscsaba. pp. 126-130.
6. PÉNZES J. 2009: *Periférikus települések Északkelet-Magyarországon.* – In: Változó Föld, változó társadalom, változó ismeretszerzés (szerk. Pajtkókné Tari I. - Tóth A.). Eszterházy Károly Főiskola Földrajz Tanszék, Eger. pp. 322-329.
7. PÉNZES J. 2008: *Jövedelmi perifériák Magyarországon.* – In: IV. Magyar Földrajzi Konferencia kiadványa (szerk. Szabó V. - Orosz Z. - Nagy R. - Fazekas I.), Meridián Táj- és Környezetföldrajzi Alapítvány, Debrecen. pp. 571-576.
8. MOLNÁR, E. - **PÉNZES, J.** 2008: *The development of settlements in the Hungarian side of Oradea's potential sphere of influence.* – In: Neighbours and Partners: On the two sides of the border (szerk. Süli-Zakar, I.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 211-218.
9. MOLNÁR E. - **PÉNZES J.** 2008: *Az észak-alföldi városok fejlettségi viszonyai az ezredfordulón.* – In: Nagyközségek és kisvárosok a térben (szerk. Csapó T. - Kocsis Zs.). Savaria University Press, Szombathely. pp. 243-254.
10. PÉNZES, J. - TAGAI, G. - MOLNÁR, E. 2008: *Effects of unifying economic space on the border areas of Hungary.* – In: Dimensions and trends in Hungarian geography. (eds. Kertész, Á. - Kovács, Z.). Hungarian Academy of Sciences Geographical Research Institute, Budapest. pp. 223-238.
11. PÉNZES J. 2008: *A foglalkoztatottság alakulása az Észak-alföldi régióban.* – In: Geographia generalis et specialis. Tanulmányok a Kádár László születésének 100. évfordulóján rendezett tudományos konferenciára (szerk. Szabó J. - Demeter G.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 361-366.
12. **PÉNZES J.** - MOLNÁR E. 2007: *A határ menti települések gazdasági potenciálja Bihor és Hajdú-Bihar megyében.* – In: A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti perifériáján (szerk. Süli-Zakar I.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 99-106.
13. PÉNZES J. 2007: *Területi jövedelemegyenlőtlenségek az Észak-alföldi Régió kistérségeiben.* – In: „Régiók a Kárpát-medencén innen és túl” (szerk. Gulyás L.), Eötvös József Főiskola, Baja. pp. 582-586.
14. PÉNZES J. 2007: *A jövedelmek és a megyeszékhelyek elérhetőségének összefüggései az Észak-Alföldi Régióban.* – In: Tanár Úrnak Tisztelettel! 56 tanulmány Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára (szerk. Süli-Zakar I.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 421-427.

15. PÉNZES, J. 2006: *Relations between personal incomes and distances from the state borders in the North Great Plain Region.* – In: Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-border Space – From National to European Perspective (eds. Horga, I. és Süli-Zakar, I.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 337-344.
16. PÉNZES, J. 2006: *Urban gravity centres in the North Great Plain Region.* – In: Challenges and Perspectives in the Regional and Interregional Issues in the New Europe (eds. Horga, I. and Süli-Zakar, I.). Institute for Euroregional Studies, Oradea-Debrecen. pp. 20-26.
17. PÉNZES, J. 2006: *Methods of catchment area calculation in the Hungarian North Great Plain Region.* – In: Rural areas in the modern development conditions. University „St. Cyril and Methodius”, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Institute for Geography, Skopje. pp. 197-204.
18. EKÉNE ZAMÁRDI I. - PÉNZES J. 2006: *Jövedelemegyenlőtlenségek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.* – In: Földrajz. Tiszteletkötet Hahn György 70. születésnapjára. A Miskolci Egyetem Közleménye. A sorozat, Bányászat, 69. kötet (szerk. Kovács F. - Hevesi A.). Egyetemi Kiadó, Miskolc. pp. 149-159.
19. PÉNZES J. 2005: *Városi vonzásközpontok vizsgálata az Észak-alföldi régióban.* – In: „Tájak – Régiók – Települések...” Tisztelegés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt (szerk. Süli-Zakar I.). Didakt Kft., Debrecen. pp. 160-165.
20. MOLNÁR E. - PÉNZES J. 2005: *Kis- és középvárosi foglalkoztatási centrumok az Észak-alföldi Régióban.* – In: Kisközségtől az eurórégióig (szerk. Czímre K.). Didakt Kft., Debrecen. pp. 159-175.
21. SÜLI-ZAKAR I. - PÉNZES J. 2004: *Észak-Bihar közigazgatási kérdései.* – In: Bihari Diéta V. (szerk. Matolcsi L.). Bihari Múzeumért Alapítvány, Berettyóújfalú. pp. 42-65.
22. PÉNZES J. 2004: *A humánerőforrások centrum-periféria viszonyai a tiszaiújvárosi kistérségben.* – In: Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások (szerk. Süli-Zakar I.). Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 202-208.